

תיאוריות של צדק כלכלי ממ"ן 14

שם התלמיד

שאלה 1

א. נתחו מנקודת מבט של צדק פמיניסטי, באיזו מידה מוצדקים המהלכים שנוקטות אוניברסיטת סטנפורד

ואוניברסיטאות אחרות, במטרה לקדם את ההשתלבות של נשים בלימודי מדעי המחשב, ומדוע?

מכוון שתיאוריית הצדק הפמיניסטי איננה עשויה מקשה אחת נצטרך לתת את דעתנו על כמה גישות.

קרול גיליגן טוענת שקיימים הבדלים בדפוסי החשיבה של נשים וגברים, למשל באינסטינקט המוסרי המאפיין (באופן כללי) את כל אחד מהמינים: מצד אחד "אתיקה של חמלה" ומצד שני "אתיקה של צדק". גיליגן מדגישה שחשוב שכיר בהבדלים אלו, כדי שלא נחשוב בטעות שאם האישה אינה רואה את העולם כמו הגבר זה אומר שהיא סובלת מליקויי שכלי או מוסרי כלשהו. יש יותר מדרך לגיטימית אחת לחשוב על העולם; האופן החשיבה ה"נשי" איננו נחות, וגם לא בהכרח עליון, אלא לגיטימי ונחוץ באותה מידה. מה גיליגן תאמר על אוניברסיטאות המקדמות השתלבות נשים במדעי המחשב? חלק מהמהלכים שנוקטת אוניברסיטת סטנפורד מלמד על הנחה דומה לזו של גיליגן: שיש הבדלים בדרכי החשיבה של נשים וגברים, ואלו הבדלים לגיטימיים שיש לכבד. התכנית שינתה את שיטות הלימוד בחוג למדעי המחשב. למשל, במקום תחרותיות בין התלמידים בכיתה, החוג מטיל יותר עבודות שיתופיות, וזאת בהנחה שאופן הלימוד הזה יותר מתאים למנטליות הנשית. התחשבות שכזו ב"מנטליות הנשית" היא ברוחה של גיליגן, ולכן נראה לי שהיא תתמוך בתכנית.

קתרין מקינון, לעומת זאת, היא הוגה פמיניסטית המציעה ביקורת על רעיונותיה של גיליגן. ביחס להבדלה של גיליגן בין אתיקה "נשית" של חמלה לבין אתיקה "גברית" של צדק, מקינון טוענת שאין אלו הבדלים הכרחיים בין נשים וגברים, אלא תוצר של ההיררכיה המגדרית שבמקרה קיימת בתרבות שלנו. אל לנו להנציח הבדלים אלו בחושבנו שהם משקפים את מצב הטבע. באופן דומה, אולי גם ההנחה שנשים מיטיביות לעבוד בשיתופיות בעוד גברים דוחפים זה את זה להצטיין באמצעות תחרותיות – היא הנחה שמקינן תהיה סקפטית ביחס אליה. אם כן, אפשר לשער שמקינן תתנגד להיבט זה בתכנית של סטנפורד, ותאמר שהחוג למדעי המחשב לא צריך למשוך אליו נשים על ידי התאמתו להבדלים בדרכי החשיבה של נשים וגברים – הפתרון האמיתי הוא בסילוק הגורמים המעוותים את המציאות ויוצרים מלכתחילה את הפערים המלאכותיים הללו.

סוזן אוקין טוענת שאין להפריד בין האישי והפוליטי, כלומר בהגות הפוליטית יש לתת גם את הדעת על מבנה המשפחה, סוגיה שההגות הפוליטית נוהגת להשאיר בחוץ. כיצד, שואלת אוקין, אנשים הגדלים במשפחות לא-שיווניות אמורים להיהפך לאזרחים טובים של דמוקרטיה ליברלית? לפיכך המדינה אינה רשאית להזניח סוגיות חברתיות "פרטיות" כמו מבנה המשפחה. מצד שני, אוקין אינה רוצה שהמדינה תפעיל כוח טוטאליטרי כדי להנדס את החברה. בשביל אוקין, מספיק לחוקק חוקים עקיפים, שאינם חורגים יותר מדי מהפורמליזם הליברלי, כדי לגרום לתמורה עמוקה במעמד האישה מחוץ לבית - ובתוכו. לפי זה, נראה לי ברור שאוקין תתמוך בצעדים של אוניברסיטת סטנפורד. האוניברסיטה אינה מעניקה שיוויון ברמת המילה הכתובה בלבד אלא גם מתייחסת לאתגרים חברתיים ותודעתיים המקשים על נשים להשתלב במדעי המחשב. על ידי "חקיקה" כללית, האוניברסיטה מנסה לשנות את תפקיד האישה במרחב האקדמי, וזה בהחלט בהתאם לגישתה של אוקין.

אייריס יאנג, לבסוף, סקפטית לגבי עקרונות צדק כלליים המתיימרים להיות הוגנים כלפי כולם: מאחורי עקרונות כאלו מסתתרים לרוב אינטרסים מיוחדים. אם קיים אי שיוויון בחברה זה לא במקרה, אלא כנראה תוצאה של דיכוי, ולכן ההשתלמות החברתית תבוא על דרך המאבק. מסיבות אלו נראה לי שיאנג תהיה ביקורתית כלפי התכנית של סטנפורד. תכנית זו תיראה ליאנג רכה מדי, לא קרבית מספיק. עבור יאנג, יהיה קשה להביא לשינוי אמיתי בחברה מבלי לדבר בריש גלי על דיכוי וניצול.

ב. נתחו מנקודת מבט של גישת היכולות, באיזו מידה מוצדקים המהלכים שנוקטות אוניברסיטת סטנפורד ואוניברסיטאות אחרות, במטרה לקדם את ההשתלבות של נשים בלימודי מדעי המחשב, ומדוע.

מקורה של גישת היכולות ברעיונותיהם של אמרטיה סן ומרתה נוסבאום. אסכולה זו היא סוג של הגות פוליטית העושה שימוש בקונפסט של חירות חיובית, לעומת חירות שלילית. היא קובעת שלצורך שאלות של צדק חברתי, יש למדוד את איכות החיים ואת חירותו של האדם לא רק באמצעות רשימת הזכויות שהמדינה מעניקה לו בחוקה, אלא גם תוך התחשבות בנסיבות הריאליות ומידת יכולתו הקונקרטית של האדם לממש את הפוטנציאל האנושי שלו בנסיבות אלו. המדינה צריכה לא רק להעניק אוטונומיה חוקית (חירות שלילית) אלא גם להתחשב במצב הכלכלי, חברתי ואפילו הפיזי של המרחב הציבורי, ולשאול עד כמה האזרחים המאכלסים את המרחב הזה זוכים לשיוויון הזדמנויות מהותי והוגן?